

Nader onderzoek vleermuizen

Bestemmingsplan Kleine Voort 3

Hilvarenbeek

Gemeente Hilvarenbeek

Nader onderzoek vleermuizen

Bestemmingsplan Kleine Voort 3

Hilvarenbeek

Gemeente Hilvarenbeek

Datum:

11 november 2011

Projectgegevens:

NAT03-HPR00001-01a

Rapportage :

Hans de Graaf

Sander Hunink BSc.

Veldwerk:

Hans de Graaf

CROONEN ADVISEURS
ruimtelijke vormgeving & ordening

Postbus 435 – 5240 AK Rosmalen

T (073) 523 39 00 – F (073) 523 39 99

E info@croonen.nl – I

Croonen Adviseurs is aangesloten bij
het Netwerk Groene Bureaus

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Huidige situatie	5
1.3	Voorgestane ontwikkeling	6
2	Methode	7
3	Resultaten	9
3.1	Beschrijving veldbezoeken	9
3.2	Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen	11
4	Toetsing Flora- en faunawet	15
4.1	Vleermuizen	15
4.1.1	Te verwachten effecten	15
4.1.2	procedure	15
4.2	Huismus	16
4.2.1	Te verwachten effecten	16
4.2.2	procedure	16
5	Ecologisch werkprotocol	17
5.1	Mitigeren verblijfplaatsen vleermuizen	17
5.1.1	Eisen locatie en vormgeving kasten	17
5.1.2	Aanbevolen vervangend verblijfplaats	18
5.2	Voorkomen effecten verlichting vleermuizen	20
5.3	Mitigeren nesten huismus	20
5.4	Planning	21
5.4.1	Ophangen vleermuiskasten en nestkasten	21
5.4.2	Slopen	21
6	Conclusies en aanbevelingen	23
6.1	Conclusies	23
6.2	Aanbevelingen	23
7	Bronnen	25

Bijlagen:

Bijlage I – Soortbeschrijvingen

Bijlage II – Toetsingskader Flora- en faunawet

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In ruimtelijke plannen is in het kader van de uitvoerbaarheid inzicht gewenst in de aanwezigheid van beschermde soorten. Met andere woorden, in het ruimtelijke ordeningstraject dient te worden aangetoond dat het plan uitvoerbaar is. In dit kader is een quickscan flora en fauna uitgevoerd op de locatie (dd 28 juni 2011). Hieruit bleek dat vleermuizen en de huismus voorkomen in het plangebied. De ruimtelijke ingreep heeft mogelijk consequenties voor deze soorten. Omdat het met betrekking tot vleermuizen niet duidelijk was om welke soort en welk type verblijfplaatsen het ging, is aangeraden een nader onderzoek uit te voeren naar de aanwezigheid van vleermuizen in het plangebied. In voorliggende rapportage zijn de resultaten van het nader onderzoek beschreven.

1.2 Huidige situatie

De locatie ligt in het buitengebied van de gemeente Hilvarenbeek, aan de Kleine Voort 3, ten noorden van de kern van Hilvarenbeek. Ten westen van het plangebied ligt de Tilburgsebaan, ten oosten ligt de provinciale weg N269 (Tilburg – Hilvarenbeek). Het perceel heeft een totale oppervlakte van circa 7.000 m². Op de locatie is momenteel een woning aanwezig met bijgebouwen in de vorm van een aantal schuren, dat achter de woning is gesitueerd. De overige gronden van het perceel zijn in gebruik als tuin. De woning heeft een grondoppervlak van 100 m² en een inhoud van 675 m³. Achter de woning is een aantal bijgebouwen aanwezig met een totale oppervlakte van 160 m². Deze woning en de bijgebouwen zijn gedateerd. Op de achterzijde van het perceel is een aantal bomen aanwezig alsmede een weide.

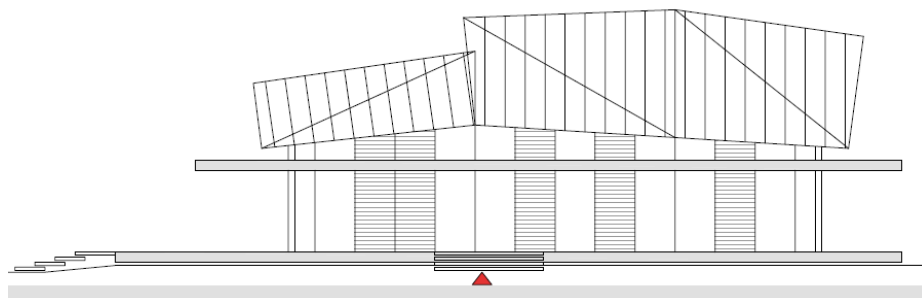

Figuur 1. Begrenzing plangebied, rood omkaderd (Bron: www.google.nl/maps, 2011).

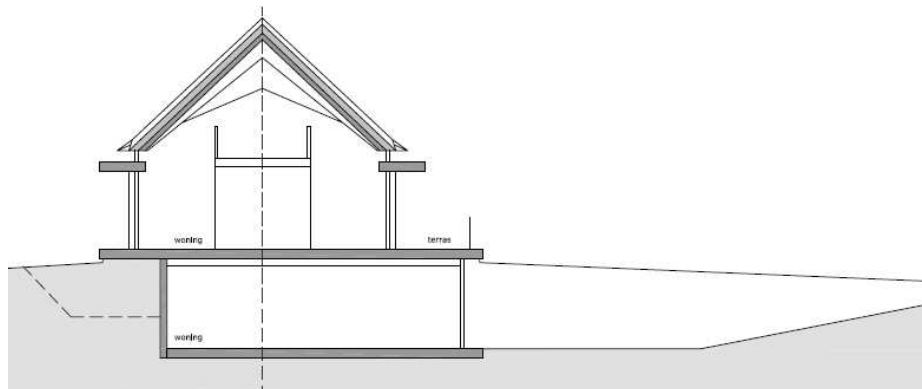
1.3 Voorgestane ontwikkeling

De bestaande woning en de bijgebouwen zullen worden gesloopt. In de nieuwe situatie van het plangebied komt een vrijstaande woning aan de Kleine Voort te staan, met de voorgevel in het verlengde van de voorgevel van de naastgelegen woning aan de Kleine Voort 1 (zie figuur 2 en 3). Achter de woning komt een bijgebouw, tevens paardenstal. Ten westen van de paardenstal wordt een cirkelvormige zandbak aangelegd, waar de paarden getraind kunnen worden. Ten noordwesten van de paardenstal wordt een paardenbak gerealiseerd. De paardenbak beslaat de volledige breedte van het perceel en loopt door tot aan de achterste perceelsgrens aan de Tilburgseweg.

Het gehele perceel wordt landschappelijk ingericht. Nieuwe hagen worden aan de randen van het perceel aangeplant. De bestaande en waardevolle bomen aan de voor- en achterzijde van de woning blijven behouden, zodat het groene karakter niet verdwijnt.

Figuur 2. Vooraanzicht woning (Bron: Coenen Sättele Architecten, 2011)

Figuur 3. Dwarsdoorsnede woning (Bron: Coenen Sättele Architecten, 2011)

2 Methode

Tijdens het onderzoek is er gewerkt volgens de richtlijnen voor het inventariseren van vleermuizen, die zijn opgesteld door het Vleermuisvakberaad van het Netwerk Groene Bureaus; ' Protocollen voor vleermuisinventarisaties maart 2011' .

Tijdens het onderzoek is (gericht) gezocht naar jagende, trekkende, en zwermende vleermuizen. Daarnaast is ook gezocht naar paarterritoria en verblijfplaatsen. Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren.

De vleermuisdetector is bij vleermuisonderzoek een onmisbaar apparaat. Met dit apparaat worden de ultrasone geluiden van vleermuizen hoorbaar gemaakt. Door verschillen in klank, ritme en andere kenmerken is het mogelijk de verschillende soorten te onderscheiden en de aard van gedrag te bepalen.

Er is steeds met twee detectors gewerkt, een Petterson D200 en een Petterson D240x. De D200 was daarbij afgesteld tussen de 20 en 25 kHz en de D240x tussen de 40 en 45 kHz. Op die manier kunnen alle vleermuissoorten, waarvan het voorkomen in Nederland bekend is, worden ontvangen. Met de Petterson D240x detector kunnen tijdens het veldwerk opname worden gemaakt die achteraf geanalyseerd kunnen worden met behulp van het programma Batsound. Vooral voor de soorten van het geslacht *Myotis* is dit noodzakelijk om tot een zekere determinatie te komen.

Vleermuizen gebruiken hun leefgebied door het jaar heen op verschillende manieren. Daarom is het nodig om een vleermuisonderzoek verspreid over het seizoen uit te voeren. In totaal zijn zeven veldbezoeken uitgevoerd in de periode juni tot en met september 2011. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de verschillende veldbezoeken, inclusief de waarnemingsomstandigheden tijdens de bezoeken.

Datum	Tijd	Gemiddelde temperatuur	Wind	Neerslag	Bewolking
28-06-2011	09.00-11.00	32 °C	1	geen	geen
27-7-2011	21.00-23.00	15 °C	NW-2	geen	100%
01-9-2011	21.30-23.30	10 °C	1	Geen	geen
29-9-2011	23.30-02.00	17 °C	1	geen	geen

Tabel 1. Overzicht tijdstip en omstandigheden veldbezoeken vleermuisonderzoek.

In juni is bij daglicht op de locatie gezocht naar sporen die duiden op de aanwezigheid van vleermuizen (vleermuiskeutels, meststrepen, afgebeten insectenvleugels en vet-sporen). Daarbij zijn ook holten, spleten en scheuren die geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen doorzocht. In juli is een avondbezoek uitgevoerd. In augustus is een avond- en nachtbezoek uitgevoerd en ook in september is er een avond- en nachtbezoek uitgevoerd.

Het weer is van invloed op de activiteiten van vleermuizen en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind (meer dan 3 Beaufort), langdurige regenval,

dichte mist en temperaturen onder de 12 graden zijn belemmerende factoren. Tijdens dergelijke weersomstandigheden is er niet gewerkt.

Gedurende de veldbezoeken werd het onderzoeksgebied te voet doorkruist, zodanig dat een gebiedsdekkende inventarisatie werd verkregen.

3 Resultaten

Het onderzochte plangebied bevindt zich in een omgeving waar volgens de meest recente verspreidingsgegevens de in de onderstaande tabel (tabel 2) genoemde vleermuissoorten in theorie waargenomen kunnen worden.

In de tabel staat per soort weergegeven hoe ze het landschap gebruiken, waar verblijfplaatsen aangetroffen kunnen worden en de status van voorkomen in Nederland.

Daarnaast is met een rood kruisje per soort aangegeven welke potenties het onderzochte plangebied en de nabije omgeving voor de desbetreffende soort heeft.

Soort	Foerageergebied	Zomerverblijfplaats	Kraamverblijfplaats	Paarverblijfplaats	Winterverblijfplaats	Licht jachtgebied	Licht vliegroute	Verblijfplaats in bomen	Verblijfplaats in gebouwen	Status
Gewone dwergvleermuis	X	X	X	X	X					A
Ruige dwergvleermuis	X			X	X					VA
Rosse vleermuis	X	X	X	X	X					VA
Laatvlieger	X	X	X	?	X					A
Gewone grootoorvleermuis	?	X	X	X	X					VA
Grijze grootoorvleermuis	?	X	X	?	?					ZZ
Watervleermuis		X	X							A
Franjestaart	X	X	X							Z
Ingekorven vleermuis	X	?	?	?						ZZ
Baardvleermuis	X	X	X							Z

Tabel 2. Schematische weergave van het landschapsgebruik door vleermuizen. *A = algemeen, VA = vrij algemeen, Z = zeldzaam, ZZ = zeer zeldzaam

3.1 Beschrijving veldbezoeken

Bezoek juni

Rond het woonhuis zijn een beperkt aantal verse keutels gevonden van vleermuizen, onder de enigste open voegen (soort verluchtingsvoegen) rond het huis (zie figuur 4). Er wordt echter niet verwacht dat de vleermuizen verblijven achter de open voegen, maar waarschijnlijk meer op de rand tussen de muurbalk en de muur.

Naast deze aangetroffen sporen zijn aan de buitenkant van het huis een aantal elementen aanwezig die voor vleermuizen aantrekkelijk zijn als verblijfplaats; ruimtes tus

Figuur 4. Links: aangetroffen vleermuiskeutels; rechts: waarschijnlijk verblijf tussen de houten balk en de muur.

sen loodbeslag en het dak, kieren tussen of onder betimmeringen en overstekende kantpannen.

Bezoek juli

Het avondbezoek in juli is vooral gericht geweest op het vaststellen van vliegroutes, foerageergebied en activiteiten bij eventuele verblijfplaatsen. Deze avond zijn er vier foeragerende gewone dwergvleermuizen en twee laatvliegers in en nabij het plangebied waargenomen. Achter de met hout afgetimmerde westelijke gevel van het woonhuis is deze avond een verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis gevonden (zie figuur 5). Er zijn met zekerheid 27 uitvliegers geteld.

Bezoek begin september

Het bezoek in september is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen, baltsende mannetjes, foerageergebied en vliegroutes. Deze avond zijn er in het plangebied één foeragerende gewone dwergvleermuis en een ruige dwergvleermuis waargenomen. In de onmiddellijke omgeving zijn meerdere foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen en een baltsend mannetje.

Bezoek eind september

Het bezoek in eind september is gericht geweest op het vaststellen van zwermgedrag bij verblijfplaatsen, baltsende mannetjes, foerageergebied en vliegroutes. Tijdens dit veldbezoek zijn er in het plangebied drie foeragerende gewone dwergvleermuizen, een ruige dwergvleermuis en een laatvlieger waargenomen. Nabij het woonhuis is een baltsend mannetje van de gewone dwergvleermuis gehoord. Een paarverblijfplaats is er niet gevonden.

Figuur 5. Aangetroffen verblijfplaats van een kolonie gewone dwergvleermuizen achter de houten aftimmering in de nok.

3.2 Overzicht gebruik van het plangebied door vleermuizen

Overzicht waarnemingen

In totaal zijn in het plangebied en directe omgeving de drie onderstaande vleermuissoorten aangetroffen:

• Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
• Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>
• Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>

De overige in de tabel genoemde soorten zijn niet in het plangebied of de directe omgeving daarvan aangetroffen. Het betreft de rosse vleermuis, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, watervleermuis, franjestaart, ingekorven vleermuis en de baardvleermuis.

Foerageergebied

De waarnemingen van foeragerende soorten in het gebied zijn met stippen in figuur 6 aangegeven. In en rond het plangebied wordt gefoerageerd door vleermuizen. Het plangebied wordt niet druk bezocht door vleermuizen. Het plangebied vormt geen belangrijk foerageergebied.

Figuur 6. Overzicht foeragerende vleermuizen in het plangebied (rood omkaderd) en directe omgeving. Verschillend gekleurde stippen geven verschillende soorten vleermuizen weer (gewone dwergvleermuis, blauwe stip; ruige dwergvleermuis, gele stip; laatvlieger, groene stip).

Verblijfplaatsen/zwermgedrag

Tijdens het avondbezoek in juli is er een verblijfplaats gevonden van de gewone dwergvleermuis. De verblijfplaats bevindt zich achter de met hout betimmerde westelijke topgevel van het woonhuis in het plangebied. Er zijn vanaf het moment van ontdekking 27 uitvliegers geteld. De plaats is met een gele stip in figuur 7 aangegeven.

Figuur 7. Verblijfplaats in het plangebied (rood omkaderd). Op de locatie weergegeven met een gele stip is een (kraam)kolonie van de gewone dwergvleermuis aangetroffen.

Vliegroutes

De vleermuizen komen willekeurig naar het plangebied toe vliegen, en verlaten op dezelfde manier het gebied. Van een echte vliegroute is dan ook geen sprake.

Paarterritoria

In het najaar is er in begin september één baltsende mannetje van de gewone dwergvleermuis nabij het plangebied waargenomen. De plaats is met gele stip in figuur 8 aangegeven. Eind september zijn er twee baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. De plaatsen zijn met blauwe stippen aangegeven in figuur 8.

Figuur 8. Baltsplaatsen van gewone dwergvleermuis in het plangebied (rood omkaderd). Op de locatie weergegeven met een gele stip is een baltsplaats waargenomen begin september, de blauwe stippen zijn baltsplaatsen waargenomen eind september.

4 Toetsing Flora- en faunawet

4.1 Vleermuizen

4.1.1 Te verwachten effecten

In juli is een zomerverblijfplaats van de gewone dwergvleermuis gevonden. Op het moment van ontdekking zijn er met zekerheid 27 uitvliegers geteld. Het gaat dus om een verblijfplaats van minstens 27 vleermuizen. Later in het seizoen zijn rond en in het plangebied baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen, paarverblijfplaatsen zijn echter niet aangetoond. Door de voorgenomen ingreep wordt de verblijfplaats aangetast.

In het plangebied zijn diverse baltsende mannetjes van de gewone dwergvleermuis waargenomen. Baltsende gewone dwergvleermuizen hebben geen vaste baltsplek, maar zijn mobiel. Roepende mannetjes hebben dus in de nabijheid een territorium en paarverblijfplaats. Paarverblijfplaatsen behoren tot de vaste rust- en verblijfplaatsen en zijn volgens de Flora- en faunawet beschermd. Dergelijke paarverblijfplaatsen zelf zijn echter niet waargenomen, en kunnen zich zowel binnen als buiten het plangebied bevinden. Binnen het plangebied zijn dergelijke verblijfplaatsen niet aangetroffen. Het is dan ook niet te verwachten dat de voorgenomen werkzaamheden leiden tot een verstoring van een paarverblijfplaats.

Foerageergebied is beschermd als het van essentieel belang is voor het in stand houden van een vaste verblijfplaats. Dit is het geval als bij het verdwijnen van het foerageergebied de verblijfplaats ook zou verdwijnen. Echter, het plangebied wordt niet intensief gebruikt als foerageergebied. Er wordt door het voornemen geen essentieel foerageergebied voor vleermuizen aangetast.

4.1.2 procedure

De aangetroffen vaste verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis is beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Een verstoring of aantasting van deze verblijfplaatsen betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor vleermuizen is een ontheffing voor onderhavig project niet mogelijk. Voor deze soorten moeten effecten dus vooraf worden voorkomen. Dit kan door een ecologisch werkprotocol of mitigatieplan op te stellen en uit te voeren. Dergelijke maatregelen worden nader toegelicht in Hoofdstuk 5.

Als een vaste verblijfplaats of functioneel leefgebied van vleermuizen wordt aangetast of verstoord door de ingreep, wordt geadviseerd het ecologisch werkprotocol ter goedkeuring voor te leggen aan Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden gevolgd. Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde ecologisch werkprotocol waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'positieve afwijzing' afgeven. Daarmee zegt

zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde ecologisch werkprotocol.

4.2 Huismus

4.2.1 Te verwachten effecten

Tijdens de quickscan zijn nesten aangetroffen onder de dakpannen van de schuren en het woonhuis en is nestindicerend gedrag waargenomen van de huismus. De schuren en het woonhuis worden gesloopt. Hiermee verdwijnen nesten van de huismus. Hoewel mogelijk een deel van het foerageergebied van de huismus wordt aangetast, is er in de directe omgeving van het plangebied voldoende alternatief foerageergebied aanwezig.

4.2.2 procedure

De huismus is een jaarrond beschermde soort onder de Flora- en faunawet (zie bijlage II, Toetsingskader Flora- en faunawet). Een verstoring of aantasting van de aangetroffen nesten betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor de huismus is een ontheffing voor onderhavig project niet mogelijk. Voor deze soort moeten effecten dus vooraf worden voorkomen. Dit kan door een ecologisch werkprotocol of mitigatieplan op te stellen en uit te voeren. Dergelijke maatregelen worden nader toegelicht in Hoofdstuk 5.

Als een vaste verblijfplaats of functioneel leefgebied van de huismus wordt aangetast of verstoord door de ingreep, wordt geadviseerd het ecologisch werkprotocol ter goedkeuring voor te leggen aan Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden gevolgd. Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde ecologisch werkprotocol waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'positieve afwijzing' afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde ecologisch werkprotocol.

5 Ecologisch werkprotocol

5.1 Mitigeren verblijfplaatsen vleermuizen

5.1.1 Eisen locatie en vormgeving kasten

Het functioneren van een kunstmatige verblijfplaats voorvleermuizen, is afhankelijk van een aantal factoren waar rekening mee moet worden gehouden. Hieronder staan de eisen aangegeven om de acceptatie en het functioneren van vleermuiskasten te vergroten. Onderstaande eisen zijn ontleend aan de website van de [zoogdiervereniging](#):

Het resultaat van een kast is afhankelijk van in hoeverre de oorspronkelijke situatie nagebootst kan worden en de mate waarin de kast nabij het oorspronkelijke verblijf opgehangen kan worden. Gebouwbewonende vleermuizen als de gewone dwergvleermuis zijn in staat gebruik te maken van kasten, mits deze aan de onderstaande voorwaarden voldoen. Aangezien de aangetroffen vleermuizen in een kolonie leven is een grote kast aantrekkelijker.

- De aanvliesituatie is belangrijk en dient, wil deze succesvol zijn, overeen komen met de oude situatie. Opnamen met een infraroodcamera hebben aangetoond dat vleermuizen na afsluiting van hun oude verblijf op zoek gaan naar soortgelijke openingen. Draag er zorg voor dat de vleermuizen bij het uitvliegen zo min mogelijk obstakels tegenkomen (vaak wordt bij het uitvliegen géén gebruik gemaakt van het echolocatiesysteem);
- Het is het beste als de ruimte in het vervangende verblijf minimaal dezelfde afmetingen heeft van het oorspronkelijke verblijf (lieft niet kleiner dan het oorspronkelijke verblijf). Het ophangen van meerdere kasten vergroot de kans op bewoning;
- Wanneer een kast aan regen blootgesteld wordt kan men deze het beste volledig beschermen met weerbestendige materialen, zoals metaal, om te voorkomen dat de kast mogelijk al na twee tot drie jaar gerepareerd of vervangen zal moeten worden.
- Bij de installatie van grote en zware kasten is het belangrijk dat de kasten goed opgehangen worden. Bij de plaatsing moet er op gelet te worden dat er aan het gebouw of de bouwwijze geen structurele aanpassingen dan wel wijzigingen plaats vinden, zodanig dat er door installatie van de kast vorstschade aan het betreffende gebouw op kan treden. Om die reden is het aan te bevelen geen gaten in de muren of het dak te boren, maar is het beter om, indien de situatie dat toelaat, de kasten middels verzinkte schroeven of metalen klemmen aan de dakrand te bevestigen. Bijkomend voordeel is dat de kasten op deze manier ook weer makkelijk verwijderd kunnen worden zonder dat er aan een gebouw veranderingen plaats vinden. Het is belangrijk dat de bevestiging van een kast op een degelijke manier door een specialist gebeurt.
- Hang de vleermuizenkast bij voorkeur op in de nabijheid van meerdere bomen;
- Hang de vleermuizenkast op minimaal 3,5 meter hoogte;
- Bevestig de kast in de luwte, met de voorkant naar het zuiden of zuidwesten, zodat er gedurende de middag voldoende zonlicht op valt;

- Bevestig de kast(en) zodanig dat de in- en uitvliegopening(en) dezelfde oriëntatie heeft als de oorspronkelijke opening(en);
- Kies een rustige plek, waar 's nachts geen licht op valt;
- Het materiaal van een vleermuiskast voor de gewone dwergvleermuis dient steen, beton of houtbeton te zijn. De maatvoering voor de ruimtes in de kast bedraagt minimaal 1,8 cm en maximaal 2,0 cm smal, de hoogte dient minimaal 40 cm te zijn en de breedte minimaal 10 cm.

Om zorg te dragen dat een vervangend verblijf ook daadwerkelijk effect heeft, wordt aanbevolen om de bovenstaande eisen zoveel mogelijk op te volgen. De kasten of andere typen vervangende verblijfplaatsen kunnen het beste worden opgehangen onder begeleiding van een vleermuisdeskundige.

5.1.2 Aanbevolen vervangend verblijfplaats

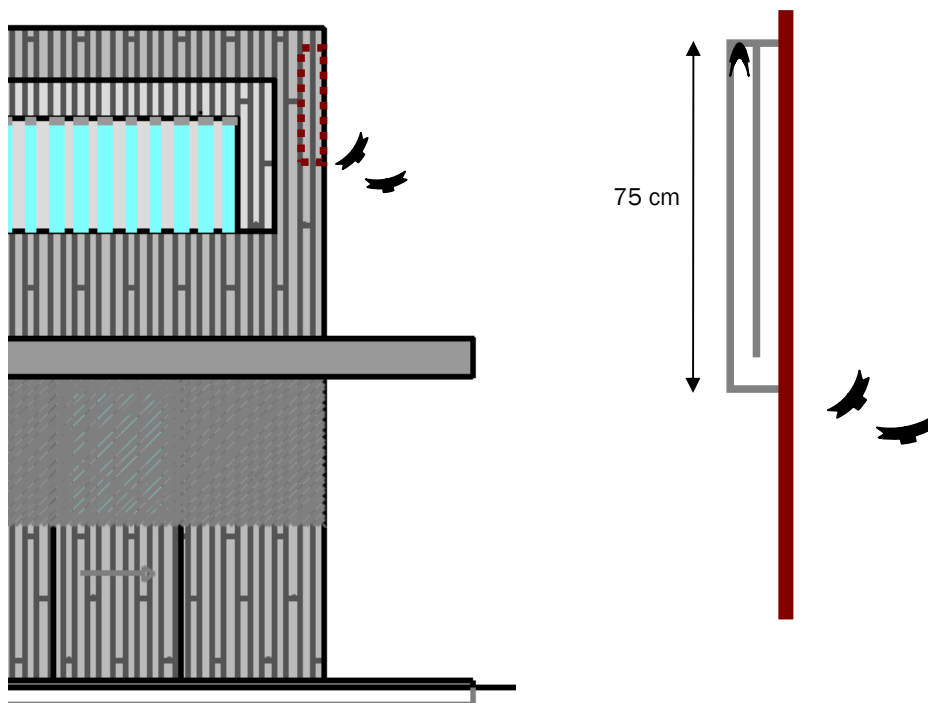
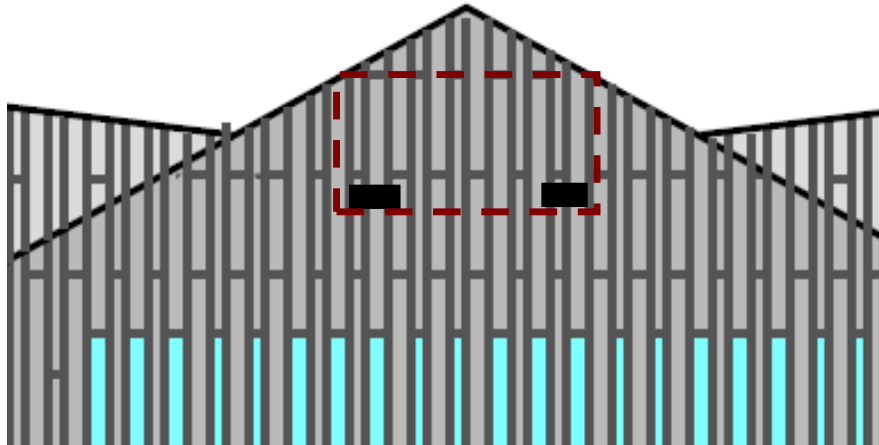
Er zijn vele type vleermuiskasten verkrijgbaar. Echter, niet alle vleermuiskasten zijn geschikt voor de gewone dwergvleermuis. Hiernaast heeft de opdrachtgever de wens uitgesproken om een vervangend verblijf te integreren in de paardenstal. Op basis van de eisen aan een vervangend verblijf, de ervaringen met verschillende typen vleermuiskasten die worden geaccepteerd door de gewone dwergvleermuis en de wens van de opdrachtgever, wordt het onderstaande ontwerp aanbevolen.

Om een vervangend verblijf voor de gewone dwergvleermuis te integreren in de paardenstal, wordt voorgesteld om een aparte ruimte of kast te plaatsen achter de wand van de zuidgerichte gevel van de paardenstal. Door in de gevel openingen te creëren, kunnen de vleermuizen de kast betreden. Zo is het aan de buitenzijde redelijk onzichtbaar dat er een vleermuiskast hangt (zie figuur 9). De maatvoering van de kast komt heel nauw; bij een te grote maatvoering is er een kans aanwezig dat andere vleermuissoorten of vogels gebruik maken van het vervangend verblijf in plaats van de doelsoort. De maatvoering voor de ruimtes in de kast bedraagt minimaal 1,8 cm en maximaal 2,0 cm smal. Gezien het huidig verblijf en het minimaal aangetroffen aantal van 27 exemplaren, is het aan te bevelen een groter verblijf te maken dat ruimte biedt voor minimaal 100 exemplaren.

Om te voldoen aan alle eisen van een vleermuiskast voor de gewone dwergvleermuis, wordt onderstaande ontwerp voorgesteld (zie figuur 9):

- een houtbetonnen kast met twee ruimtes; 1 ruimte geheel en aan alle zijden voorzien van houtbeton en 1 ruimte met aan de achterzijde houtbeton en voorzijde de houten gevel. Zo kunnen de vleermuizen kiezen of ze aan de warme zijde (direct tegen houten gevel) of aan de koude zijde (achterin kast met alleen houtbeton) gaan weggelopen.
- De openingen van de kast dienen minimaal 10 cm breed te zijn en 5 cm hoog. De maatvoering aan de binnenzijde is meer kritisch: de ruimte tussen de planken dient minimaal 1,7 cm en maximaal 2,0 cm te bedragen. Het beste is om de ruimtes in de kast te laten vernauwen.

- Er wordt voorgesteld om de hoogte van de kast minimaal 50 cm hoog te laten maken en minimaal 1 meter breed. Door twee openingen te plaatsen, is er meer kans dat vleermuizen de kast betrekken. Tevens zorgt dit voor enige beluchting.
- Het materiaal rondom de invliegopeningen moeten ruw zijn, zodat vleermuizen er kunnen landen en naar binnen kunnen kruipen.

figuur 9. Voorstel vervangende vleermuisverblijf in zuidgevel paardenstal.

5.2 Voorkomen effecten verlichting vleermuizen

Om te voorkomen dat vleermuizen tijdens de werkzaamheden worden verstoord, wordt aangeraden om het aanbrengen van verlichting zoveel mogelijk te beperken (ook tijdens de bouw). Nagenoeg alle vleermuissoorten zijn namelijk gevoelig voor lichtverstoring.

Indien gewenst zou tevens in het toekomstige ontwerp rekening gehouden kunnen worden met vleermuizen door verlichting te gebruiken die minder verstorend is voor vleermuizen. Lage armaturen met wit licht die naar beneden uitstralen vormen geen belemmering voor vleermuizen en zouden gebruikt kunnen worden.

5.3 Mitigeren nesten huismus

Nesten van de huismus zijn relatief eenvoudig te mitigeren door het plaatsen van nestkasten. Er zijn verschillende nestkasten in de handel die zijn ontwikkeld in samenwerking met de Vogelbescherming Nederland. Huismussen broeden graag in kolonies. Daarom heeft [Vivara](#) speciaal voor huismussen een nestkast ontworpen waarin drie paartjes tegelijk kunnen broeden (zie figuur 10). De kasten kunnen eenvoudig worden bevestigd aan gevels of wanden.

Ook met betrekking tot het plaatsen van nestkasten voor de huismus, zijn er een aantal eisen waaraan moet worden voldoen:

- Hang een nestkast niet in de volle zon en regen. Hang de invliegopening daarom het liefst naar het noordoosten.
- Hang een nestkast op een rustige plaats, waar de vogel niet wordt verstoord.
- Hang een nestkast op minimaal 2 meter hoogte, zodat katten er niet bijkomen.
- Hang meerdere nestkasten op. Zo wordt de kans op acceptatie vergroot. De huismus is een echte koloniebroeder; hang dus meerdere nesten naast elkaar.
- Hang een nestkast al in het najaar op. Vogels kunnen alvast wennen aan de kast en hem gebruiken als schuil- en overnachtingsplaats.
- Zorg voor een vrije aanvliegroute. Dus geen takken en bladeren voor de invliegopening.
- Stop geen materialen zoals stro of zaagsel in het nestkastje.

Figuur 10. Voorbeeld nestkast huismus.

Gezien het feit dat er meerdere nesten zijn aangetroffen van de huismus, wordt aanbevolen om minimaal 10 nestkasten (of 4 samengestelde nestkasten van Vivara) op te hangen. Ook deze kasten kunnen worden opgehangen aan de paardenstal.

5.4 Planning

5.4.1 Ophangen vleermuiskasten en nestkasten

Om alle effecten vooraf te voorkomen zodat de Flora- en faunawet niet wordt overtreden, is de planning van het nemen van maatregelen cruciaal. De gewone dwergvleermuis is alleen in het zomer- en najaarseizoen aangetroffen. Deze maakt geen gebruik van de aangetroffen verblijfplaats in de winter. Ook de nesten van de huismus is alleen in gebruik tijdens het broedseizoen, dat, afhankelijk van het weer, loopt van eind maart tot en met juni. Bij het verwijderen van verblijfplaatsen van beide soorten, dient er vóór het volgende seizoen dat de beschermde soorten weer gebruik willen maken van de verblijfplaatsen, een vervangend verblijf aanwezig te zijn. Om zorg te dragen dat zowel de gewone dwergvleermuis als de huismus over een vervangend verblijf beschikken, dient de paardenstal in één winterseizoen te worden gebouwd. In en aan de paardenstal kunnen vervolgens de vervangende kasten worden gehangen. Door eerst de nieuwe paardenstal te realiseren voordat de bestaande woning wordt gesloopt, kan per direct een vervangend verblijf worden geboden.

5.4.2 Slopen

Voorafgaand aan de sloop dient het pand ongeschikt te worden gemaakt voor vleermuizen door het laten ontstaan van tocht waardoor het microklimaat wordt verstoord. Dit betekent dat al het aanwezige plaatmateriaal en overige losse elementen van de buitenzijde voorzichtig verwijderd wordt. Waar sprake is van spouwmuren kunnen er voorzichtig gaten in de buitenmuren worden gemaakt om het microklimaat te beïnvloeden. Zo krijgen aanwezige individuen de mogelijkheid om te ontvluchten. Het ongeschikt maken en het slopen van het pand dienen te worden uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden (kraam- en paarperiode) van de gewone dwergvleermuis.

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Winterslaap												
Zwangerschap												
Kraamperiode												
Trek- en paartijd												
Broedseizoen huismus												
Kwetsbare perioden	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1

Tabel 3: jaarcyclus vleermuizen en huismus

- 1) Kraamkolonies en zomerverblijven: slopen slechts mogelijk indien pand reeds ongeschikt is gemaakt in periode 2.
- 2) Werkzaamheden vaak mogelijk door het nagenoeg ontbreken van kolonies, controle aanwezigheid en mitigerende maatregelen noodzakelijk

Mocht het niet haalbaar zijn om buiten de kwetsbare perioden te slopen, dan kan het pand buiten de kwetsbare perioden ongeschikt worden gemaakt voor vleermuizen. De sloop kan dan later plaatsvinden. Alleen wanneer kan worden uitgesloten dat vleermuizen gebruik maken van het betreffende pand, kan deze ook binnen de kraam-, paar- en overwinteringsperiode van één of beide soorten ongeschikt worden gemaakt als verblijfplaats. Naast de aanwezige vleermuizen, kunnen sloopwerkzaamheden niet plaatsvinden in het broedseizoen van de huismus (zie tabel 3).

Let op!: bij het ongeschikt maken van een verblijf moet de gewone dwergvleermuis in het daaropvolgende seizoen kunnen gebruik maken van een vervangend verblijf. De volgorde van slopen is daarom cruciaal! Er wordt aanbevolen eerst de nieuwe paardenstal te realiseren met de vervangende verblijven, voordat de bestaande woning wordt gesloopt. Er wordt tevens aanbevolen de sloopwerkzaamheden te begeleiden door een deskundige.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In totaal zijn in het plangebied en omgeving de onderstaande beschermde soorten aangetroffen:

- Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*
- Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii*
- Laatvlieger *Eptesicus serotinus*
- Huismus *Passer domesticus*

In de bebouwing in het plangebied is een verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis aangetroffen; een (kraam)kolonie van minimaal 27 exemplaren (voorliggend onderzoek). Daarnaast zijn in het plangebied ook baltende gewone dwergvleermuizen en foeragerende vleermuizen waargenomen. Vliegroutes zijn tijdens de veldbezoeken niet vastgesteld. Verder zijn in de gebouwen verschillende nesten aangetroffen van de huismus (zie quickscan).

De gewone dwergvleermuis is een streng beschermde soort onder de Flora- en faunawet en Habitatrichtlijn Bijlage IV. De huismus is een jaarrond beschermde soort onder de Flora- en faunawet (zie bijlage II, Toetsingskader Flora- en faunawet). Een verstoring of aantasting van de aangetroffen verblijfplaatsen en nesten betekent een overtreding van de Flora- en faunawet. Voor de gewone dwergvleermuis en huismus is een ontheffing voor onderhavig project niet mogelijk. Voor deze soorten moeten effecten dus vooraf worden voorkomen. Door het opvolgen van het ecologisch werkprotocol dat is beschreven in hoofdstuk 5, kunnen effecten worden voorkomen en wordt de Flora- en faunawet niet overtreden.

6.2 Aanbevelingen

Als een vaste verblijfplaats of functioneel leefgebied van de gewone dwergvleermuis en de huismus wordt aangetast of verstoord door de ingreep, wordt geadviseerd het ecologisch werkprotocol ter goedkeuring voor te leggen aan Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I om er zeker van te zijn dat de juiste procedures worden gevolgd. Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde ecologisch werkprotocol waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'positieve afwijzing' afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde ecologisch werkprotocol.

7 Bronnen

- Limpens, H., Twisk, P., Veenbaas, G., 2004. Met vleermuizen overweg. Uitgave Dienst Weg- en Waterbouw, Delft, en Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem.
- Limpens, H., Regeling, J., Koelman, R., 2009. Vleermuizen en planologie.
- Twisk, P., i.s.m. de Zoogdierverseniging, 2008. Handleiding Netwerk Noord-Brabant Vleermuizen en Steenmarters in Gebouwen.
- Twisk,P., Limpens, H., 2006. Een thuis voor de vleermuis. Beschermingsplan voor de vleermuizen in Noord-Brabant. Uitgave Provincie Noord-Brabant.

Bijlage I

Soortbeschrijvingen

Soortbeschrijvingen aangetroffen soorten

Gewone Dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) is een zeer kleine, roestbruine tot donkerbruine vleermuis met donkerbruine of zwarte oren, een romplengte van niet meer dan vijf cm en een gewicht van 3,5 tot 8 gram. De naar verhouding lange, smalle vleugels (spanwijdte 18 tot 24 cm) maken dat ze in de vlucht groter lijken dan ze zijn.

De gewone dwergvleermuis is een algemeen voorkomende soort die hoofdzakelijk verblijft in gebouwen (spouwmuren, dakbetimmering, onder daken, enz.). Het dier jaagt in de beschutting van opgaande vegetatie, binnen de bebouwing in tuinen en bij straatlantaarns, boven water, in bossen en langs bosranden, in en langs lanen, bomenrijen, singels, houtwallen en holle wegen. Gewone dwergvleermuizen gebruiken de verblijfplaatsen binnen het netwerk van een kraamkolonie plaatstrouw, maar verhuizen daarbinnen vaak. Mannetjes bezetten in de bebouwde omgeving een territorium. Hier wordt vooral tussen eind augustus en begin oktober fanatiek gebaltst. Ergens binnen dit territorium wordt een paarplaats gezocht. De precieze locatie is moeilijk vast te stellen; het gaat dan om spleten en gaten in gebouwen, plekken die in de winter door kleine groepen ook als winterverblijf worden gebruikt. Overwinterende dieren verblijven vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter daklijsten en onder dakpannen, maar ook in spleten in muren van forten. Daarnaast gebruiken ze onderaardse kalkgroeven als winterslaapplaats. Ze kiezen meestal vorstvrije, wat warmere en droge plaatsen.

Laatvlieger

De laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) is een grote vleermuis met een lichaamslengte tot ongeveer acht cm, vrij brede vleugels met een spanwijdte tot 38 cm en een gewicht tot 34 gram. De oren zijn kort en driehoekig, gezicht en neus zijn donker tot zwart. Het dier oogt donker. De vacht is donkerbruin aan de basis tot roodbruin aan de haarpunten. De onderzijde is iets lichter en bruin tot geelbruin. In de vlucht zijn de brede vleugels en de stompe, gebogen staartvleghuid met een of twee uitstekende staartwervels opvallende kenmerken.

De laatvlieger is een gebouwbewonende soort die overal in Nederland wordt aangetroffen, vooral in relatief open gebied. Het is een typische soort van het agrarische landschap en de rand van bebouwingskernen. In de buurt van de bebouwde kom wordt de laatvlieger vaak gezien jagend op insecten in het licht van straatlantaarns. Doorgaans vliegt de laatvlieger in de beschutting van bosranden, heggen en lanen op een hoogte tussen vijf en twintig meter boven (vochtige) graslanden, weilanden, langs kanalen en vaarten en in tuinen en parken met vijvers. Bij windstil weer kunnen laatvliegers ook boven open water jagen. Verblijfplaatsen van de (kraam)groepen zijn vooral bekend in en op gebouwen: in spouwmuren, achter betimmeringen en daklijsten, onder pannen, op zolders. In de paartijd (september/oktober) worden regelmatig kleine groepjes aangetroffen op locaties waar ze in de zomer niet zaten. Ze bewonen een netwerk van ver-

schillende huizen tot op hooguit enkele honderden meters uit elkaar. Ze verhuizen soms wel binnen het netwerk, maar zijn in principe erg plaatstrouw. Soms wordt een en hetzelfde huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. De jachtgebieden liggen doorgaans in een straal van één tot vijf kilometer rondom de kolonie. Vliegroutes volgen waar mogelijk lijnvormige structuren, maar bij gunstige weersomstandigheden worden grotere afstanden door open gebied gevlogen.

Ruige dwergvleermuis

De ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*) is een kleine vleermuis, met een lengte van circa 5,5 cm, een gewicht van 6 tot 15,5 gram en een spanwijdte van 23 tot 25 cm. Het is een donkerbruine tot roodbruine vleermuis met kleine, zwarte, ronde oren. De soort is iets groter en zwaarder dan de verwante gewone dwergvleermuis en heeft een duidelijke beharing tot op een derde van de bovenzijde van de staartvlieghuid en aan de onderzijde van de dijbenen. In de vlucht oogt de ruige dwergvleermuis wat groter dan de gewone dwergvleermuis.

De ruige dwergvleermuis is in ons land een algemeen voorkomende soort, waarvan de verspreiding en aantallen stabiel lijken. Het is een soort van half open, bosrijke landschappen. Vaak jagen ze langs bosranden, door lanen, boven open plekken in bos en langs houtwallen. Waterpartijen en beschutte oevers vormen een belangrijk onderdeel van het leefgebied. Bij relatief windstil weer kunnen ze tot ver boven open water vliegen. Ze jagen ook graag bij straatlantaarns. Echter, bebouwing en ook open gebied zijn minder in trek. Kraamgroepen zijn in Nederland nauwelijks gevonden. Uit het buitenland zijn deze bekend van spleten en gaten in bomen, uit nest- en vleermuiskasten, in wildkansen en in gebouwen achter betimmeringen, achter daklijsten, onder dakbedekking en op zolders. Twee Nederlandse kraamgroepen bewoonden spouwmuren. Solitaire mannetjes en kleine groepen zijn gevonden in spleten en gaten in bomen, achter loshangend schors en in kasten. Ze gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. Ze jagen tot op 5 à 10 km van de verblijfplaats, waarbij de vliegroutes zoveel mogelijk lijnvormige structuren volgen. Roepende territoriale mannetjes en paarverblijven zijn in Nederland gevonden in nest- en vleermuiskasten, boomholtes, achter daklijsten en betimmeringen, maar ook onder pannen of in spouwmuren. Vaak liggen er grote groepen paarverblijven of –territoria in een klein gebied bijeen. Oude hollenrijke loofbossen in de buurt van waterpartijen kunnen verworden tot echte paargebieden van ruige dwergvleermuizen, waar haast in elke boom een mannetje zit te roepen. Maar ook de bebouwde kom langs de kust of bij rivieren kan volop gebruikt worden. Veelal gaat het om langjarig gebruikte, traditionele paargebieden.

Huismus

Het mannetje van de huismus (*Passer domesticus*) heeft een grijs petje met roodbruine zijden, grijze wangen en een grijs onderlichaam. De zwarte bek en borst variëren per individu in grootte. Dominante mannetjes hebben meer zwart dan mussen lager in de rangorde. Op de vleugel zit een brede witte vleugelstreep. Het vrouwtje heeft een donker uiterlijk en een vrij egale koptekening. Huismussen zijn ongeveer 14-16 cm groot (spanwijdte). Zij broeden in de periode van maart tot augustus en kan 2 tot 3 legsels per jaar hebben. Per broedgeval worden 4-6 eieren gelegd.

Mussen zijn echte sociale vogels en leven dan ook in groepen. De hele dag onderhouden ze deze sociale contacten door voortdurend te tjlpen. Tijdens het paren zet het mannetje zijn veren op en steekt zijn staart om hoog en loopt voortdurend rondjes om het vrouwtje

Het voedsel van de huismuis bestaat uit zaden, bloemknoppen, knoppen, brood, bessen, pinda's, vetbollen en insecten. Huismussen zoeken hun voedsel op de grond. Daarbij hippen ze op een karakteristieke manier, als een stuiterende pingpongbal, in het rond.

Huismussen stellen prijs op een rommelige menselijke omgeving, met struikgewas, schuren, weilanden met vee, gemorst graan en zo verder. Het nest wordt gemaakt in holten van bomen, in nestkasten, onderdakpannen en in gaten en kieren van gebouwen. Het slordige nest bestaat uit takjes, stro, veertjes en hondenharen.

Over de oorzaken voor de achteruitgang van de huismuis wordt druk gespeculeerd. Wél is duidelijk dat een belangrijke oorzaak de 'vernetting' van ons landschap is. Verlies aan goede nestplaatsen, groei van steden en veranderingen in de landbouw zijn allemaal factoren die een rol spelen. Door woningisolatie - op zich een prima idee - zijn veel broedplaatsen onbereikbaar geworden. Omdat mussen proberen isolatiemateriaal weg te pikken onder dakpannen, is de toegang tot de ruimte onder de pannen veelal afgedicht. Bovendien zijn veel moderne daken voorzien van platte pannen, waaronder geen ruimte beschikbaar is. Vee staat meer binnen dan buiten. Mussen verzamelen graag insecten voor hun jongen op paardenvijgen en andere faeces, die nu dus in mestgoten in grote moderne stallen belanden.

Bijlage II

Toetsingskader Flora- en faunawet

Toetsingskader Flora- en faunawet

Inleiding

Het doel van de Flora- en faunawet is het in stand houden van de inheemse flora en fauna. Vanuit deze wet is bij ruimtelijke ingrepen de initiatiefnemer verplicht op de hoogte te zijn van de mogelijk voorkomende beschermde natuurwaarden binnen het projectgebied. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde soorten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' – principe). Bepaalde handelingen, waaronder ruimtelijke ingrepen, waarbij beschermde soorten in het geding zijn, zijn slechts bij uitzondering en onder voorwaarden mogelijk.

Zorgplicht

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (artikel 2). Deze zorgplicht houdt in dat planten en dieren niet onnodig vernield/gedood of verstoord mogen worden. Dit betekent dat handelingen (of het nalaten hiervan) waarvan men weet, of redelijkerwijs kan vermoeden, dat ze nadelig zijn voor planten en/of dieren niet mogen worden uitgevoerd. Wanneer dergelijke handelingen toch uitgevoerd moeten worden, moeten maatregelen, voor zover dit in redelijkheid kan, worden genomen om de nadelige gevolgen te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken. Er dient bijvoorbeeld zo gewerkt te worden dat dieren kunnen ontsnappen en het kan nodig zijn om soorten te verplaatsen (bijvoorbeeld planten en amfibieën). Deze algemene zorgplicht geldt voor elke soort en elk individu in Nederland.

Verbodsbepalingen

In de Flora- en faunawet staan een aantal verbodsbepalingen om beschermde soorten specifiek te beschermen. Deze verbodsbepalingen zijn opgenomen in artikel 8 tot en met 18, waarbij artikel 8 tot en met 12 direct betrekking hebben op de bescherming van (standplaatsen van) planten en (leefgebieden van) diersoorten. Hieronder zijn beknopt de verbodsbepalingen op een rij gezet:

- Artikel 8) het is verboden beschermde planten te plukken, te snijden, te vernielen of op een andere manier te verwijderen;
- Artikel 9) het is verboden om beschermde dieren te verwonden, doden of te vangen;
- Artikel 10) het is verboden om beschermde dieren opzettelijk te verontrusten;
- Artikel 11) het is verboden om nesten, voortplantings- of andere vaste verblijfplaatsen van dieren te verstoren of aan te tasten;
- Artikel 12) het is verboden om eieren van beschermde dieren te rapen, beschadigen of te vernielen.

Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen

Onder bepaalde voorwaarden geldt een algemene vrijstelling of een ontheffingsplicht van de verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet. Welke voorwaarden verbonden zijn aan de vrijstelling of ontheffing hangt af van de dier- of plantensoorten die voorkomen

in het onderzoeksgebied. Hiertoe worden verschillende beschermingsregimes onderscheiden:

- Soorten van tabel 1 – algemene soorten – lichtste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 2 – overige soorten – middelste beschermingsregime;
- Soorten van tabel 3 – genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in bijlage 1 van de AMvB – zwaarste beschermingsregime.

Algemene vrijstelling

Voor tabel 1-soorten geldt voor ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) en is derhalve geen ontheffing nodig. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet wel de zorgplicht nakomen.

Vrijstelling onder gedragscode

Voor tabel 2-soorten geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen in de wet (artikel 8 t/m 12) als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. De goedgekeurde gedragscodes staan vermeld op de website van het Ministerie van EL&I (www.drloket.nl). Voor de meeste activiteiten zijn er inmiddels gedragscodes goedgekeurd. De kans is groot dat de voorgenomen activiteit kan worden uitgevoerd onder één van de vele goedgekeurde gedragscodes. U hoeft geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen, maar u moet uw activiteiten aantoonbaar uitvoeren zoals in de gedragscode staat. Tevens blijft de zorgplicht gelden.

Ontheffing tabel 2 en 3

Als er niet kan worden gewerkt onder een geldige gedragscode, is voor tabel 2-soorten alsnog een ontheffing nodig om toestemming te hebben voor het overtreden van de verbodsbepalingen in de wet. Ook voor tabel 3-soorten geldt een ontheffingsplicht.

Ingrepen waarbij de verbodsbepalingen worden overtreden moeten ter goedkeuring worden voorgelegd aan Dienst Regelingen door middel van een ontheffingsaanvraag, vergezeld van een overzicht van mitigerende of compenserende maatregelen om effecten tegen te gaan.

Wanneer mitigerende maatregelen voldoende worden geacht om effect voorafgaand aan de ingreep te voorkomen, krijg u bericht terug in de vorm van een ‘positieve afwijzing’ van uw ontheffingsaanvraag. Dit betekent dat u uw werkzaamheden mag uitvoeren, mits zij precies volgens het mitigatieplan worden uitgevoerd. Op deze manier worden overtredingen van de Flora- en faunawet voorkomen. Als de mitigerende of compenserende maatregelen (tijdelijke) effecten niet kunnen voorkomen en de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komt, dan wordt een ontheffing verleend.

Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Habitatrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van bijlage IV-soorten met als wettelijk belang

ruimtelijke ingrepen. Een ontheffing voor ruimtelijke ingrepen is alleen mogelijk onder de volgende wettelijk belangen:

- Bescherming van flora en fauna;
- Volksgezondheid of openbare veiligheid;
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Voor de meeste ruimtelijke projecten betekend dit dat een ontheffing voor Habitatrichtlijn Bijlage IV-soorten alleen kan worden aangevraagd onder dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit belang moet worden onderbouwd om het groot openbaar belang aan te tonen. Een groot openbaar belang is een belang op regionale of nationale schaal. Vaak is de verwijzing naar een regionale structuurvisie voldoende.

Vogels

Vogels zijn niet opgenomen in tabel 1 tot en met 3. Alle vogels zijn in het broedseizoen gelijk beschermd. De bescherming van vogels is hoofdzakelijk gericht op de bescherming van de nesten. Daarbij wordt wel een onderscheid gemaakt in nesten die jaarrond zijn beschermd (Categorie 1 tot en met 4-vogelsoorten), nesten die alleen jaarrond zijn beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen (Categorie 5-vogelsoorten) en nesten die niet jaarrond zijn beschermd (overige vogelsoorten).

Sinds augustus 2009 is door een uitspraak van de Raad van State bepaald dat er volgens de Europese Vogelrichtlijn geen ontheffing meer verleend mag worden voor het vernietigen van vaste verblijfplaatsen van vogels met als wettelijk belang ruimtelijke ingrepen of dwingende redenen van groot openbaar belang. Om ruimtelijke ontwikkelingen toch uit te kunnen voeren, moeten mitigerende maatregelen worden genomen om effecten vooraf te voorkomen. Om zeker te zijn van de juiste maatregelen is het aan te bevelen om de maatregelen voor te leggen aan het Ministerie van EL&I door het indienen van een ontheffingsaanvraag. Hoewel een ontheffing voor vogels in de meeste gevallen niet kan worden afgegeven, geeft de Minister in haar besluit aan of de maatregelen voldoende zijn (positieve afwijzing).

Procedure ontheffingsaanvraag

Tabel 2-soorten

Voor soorten van tabel 2 geldt dat als u kunt werken volgens een goedgekeurde gedragscode er een vrijstelling geldt en geen ontheffing nodig is. Indien u niet kunt werken volgens een gedragscode, maar u kunt maatregelen nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), dan hoeft u ook geen ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen. Wilt u zeker weten of uw mitigerende maatregelen voldoende zijn, en er inderdaad geen ontheffing nodig is? Vraag dan een ontheffing aan om uw maatregelen goed te keuren.

Tabel 3-soorten

Indien beschermde soorten van tabel 3 zijn aangetroffen in het plangebied, dan is mogelijk een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Net als voor tabel 2-soorten geldt dat als

u maatregelen kunt nemen om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen (zogenoemde mitigerende maatregelen), u geen ontheffing van de Flora- en faunawet hoeft aan te vragen. U kunt uw mitigatieplan voorleggen bij Dienst Regelingen voor goedkeuring.

Voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn (die ook onder de tabel 3-soorten van de Flora- en faunawet vallen) is het niet langer mogelijk ontheffing aan te vragen op grond van ruimtelijke ontwikkelingen (zie 2.4.4). Dat zelfde geldt voor vogelsoorten (zie 2.4.5).

Indien u geen mitigerende maatregelen kunt nemen, dan dient een ontheffing te worden aangevraagd bij Dienst Regelingen van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Voor de ontheffingsaanvraag is het noodzakelijk te weten welke soorten aanwezig zijn, zodat gerichte mitigerende maatregelen kunnen worden getroffen.

Dienst Regelingen zal, indien het akkoord is met het aangeleverde stappenplan waarin de aanpak voor mitigatie beschreven wordt, een zogenoemde 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) (bij een aanvraag onder de Omgevingsvergunning) of een 'positieve afwijzing' (bij een regulier ingediende aanvraag) afgeven. Daarmee zegt zij in feite dat een ontheffing niet noodzakelijk is wanneer men zich bij de uitvoering houdt aan het opgestelde stappenplan.

De doorlooptijd van een ontheffingsaanvraag bij Dienst Regelingen bedraagt doorgaans 6 weken tot 4 maanden.

Wabo

Vanaf 1 oktober 2010 is voor ruimtelijke ontwikkelingen de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) in werking getreden. Dit houdt in dat de benodigde vergunningen en ontheffingen, dus ook die ten aanzien van de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet, in de meeste gevallen via een omgevingsvergunning gaan lopen. De aanvraag voor de omgevingsvergunning wordt ingediend bij de betreffende gemeente en vervolgens door de gemeente ter beoordeling voorgelegd aan het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (voormalig Ministerie van LNV). Het Ministerie van EL&I geeft bij goedkeuring een vvgb (verklaring van geen bedenkingen) af. Deze vvgb vervangt de huidige ontheffing Flora- en faunawet.

De grootste veranderingen in het nieuwe systeem zijn dat:

- het Ministerie van EL&I geen direct contact meer met de aanvrager heeft;
- de gemeente verantwoordelijk is voor toezicht en handhaving van de vvgb in de omgevingsvergunning.

Het doel van deze herstructurering is het versnellen en vergemakkelijken van de procedure.